

Основні ознаки строку звернення до адміністративного суду: за характером правовідносин – приватні; підстава застосування строку – заява сторони; тривалість – 3 роки; строки можуть бути збільшені за ініціативою сторін; зупинення та переривання діє лише щодо строку позовної давності; правові наслідки пропуску – відмова у позові; при порушенні строку суд відмовляє у розгляді справи; суд не констатує порушення прав; діє за презумпцією правомірності.

Висновки. Отже, наукова визначеність строків звернення до адміністративного суду – це об'єктивний відрізок часу після виникнення спору у сфері публічного адміністрування (між суб'єктами публічного права) та закріплений у діючому законодавстві, протягом якого громадянин має право звернутися до адміністративного суду із заявою про порушення своїх законних прав, свобод чи інтересів для подальшого вирішення спору в судовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови : в 11 томах. Том 9, 1978. Стор. 785.
2. Розум І. Дискусійні аспекти поняття та сутності процесуальних строків у адміністративному процесі. *Юридичний вісник*. 2016. № 2 (39). URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2016/statji_n2_39_2016/17.pdf.
3. Діордіца І. Строки звернення до адміністративного суду: огляд практики застосування процесуальних норм на прикладі першої та апеляційної інстанції. *Адвокат*. 2012. № 5 (140). С. 27-31, с. 27.
4. Конституція України. Верховна Рада України. Закон від 28.06.1996 № 254к.96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72.
5. Постанова № 826/3318/17 від 12.09.2019. Про визнання неправомірними та скасування наказів, поновлення на посаді, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. 2020. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=84196677&red=10000349198a7084ceedb710c47e7bad1cdd25&d=5>.
6. Види процесуальних строків у адміністративному судочинстві. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Чернігівської області. 2020. URL: <http://kdka.org.ua/2018/11/21/%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D1%83-%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81>.
7. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 35-36. № 37. ст. 446. *Голос України* від 23.08.2005 № 158.

УДК 347.9

ЩЕРБАКОВ В. В.

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті на підставі аналізу наявних положень загальної теорії права і норм законодавства, що регулює сферу суддівського самоврядування запропоновано систему принципів суддівського самоврядування. Виокремлено загальні принципи, до яких віднесено принципи верховенства права, законності, гласності, та спеціальні – принципи колегіальності, ієрархічності, невторчання у судову діяльність, виборності, підзвітності органам, що їх обрали, політичної нейтральності, міжнародного співробітництва. Запропоновано закріпити їх на законодавчому рівні, що сприятиме набуттю ними загальнообов'язкового значення.

Ключові слова: суддівське самоврядування, принципи, судова влада, незалежність суддів, з'їзд суддів, Рада суддів України.

© ЩЕРБАКОВ В. В. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)

В статье на основании анализа имеющихся положений общей теории права и норм законодательства, регулирующей сферу судебного самоуправления, предложена система принципов судебного самоуправления. Выделены общие принципы, к которым отнесены принципы верховенства права, законности, гласности, и специальные – принципы коллегиальности, иерархичности, невмешательства в судебную деятельность, выборности, подотчетности избравшим их органам политической нейтральности, международного сотрудничества. Предложено закрепить их на законодательном уровне, что будет способствовать приобретению ими общеобязательного значения.

Ключевые слова: *судейское самоуправление, принципы, судебная власть, независимость судей, съезд судей, Совет судей Украины.*

In the article on the basis of the analysis of available provisions of the general theory of law and norms of the legislation regulating the sphere of judicial self-government the system of principles of judicial self-government is offered. The general principles, which include the principles of the rule of law, legality, publicity, and special – the principles of collegiality, hierarchy, non-interference in the judiciary, election, accountability to elected bodies, political neutrality, international cooperation. It is proposed to enshrine them at the legislative level, which will help them become universally binding.

Key words: *judicial self-government, principles, judicial power, independence of judges, congress of judges, Council of Judges of Ukraine.*

Постановка проблеми. Реалізація принципів поділу влади, незалежності суду, пріоритетності прав громадян обумовлює роль і значення органів суддівського самоврядування, які є гарантією дотримання цих принципів. Питання визначення принципів організації та діяльності органів у будь-якій сфері є завжди нагальним, оскільки вони визначають єдині основоположні засади функціонування цих органів. На сьогодні принципи суддівського самоврядування потребують закріплення на законодавчому рівні, що з практичного погляду сприятиме чіткій організації діяльності цього правового інституту, а з теоретичного – більш глибокому розумінню його правової природи.

Метою статті є визначення системи принципів суддівського самоврядування як основоположних ідей, що

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з діяльністю суддівського самоврядування, стали предметом дослідження Ю. Барабаша, В. Бринцева, М. Вільгушинського, В. Городовенка, О. Захарової, О. Колісника, В. Комарова, О. Коротун, В. Кривенка, Р. Куйбіди, В. Лебедева, С. Леськів, Д. Луспеника, І. Марочкіна, М. Оніщука, І. Петрухіна, С. Подкопашова, Д. Притики, В. Савицького, В. Чіркiна та інших.

Виклад основного матеріалу. Що стосується принципів суддівського самоврядування, зауважимо, що вони, на думку Р.З. Лівшиця, є «завжди вихідним спрямовуючим початком. Стоючись права потрібно мати на увазі, що в цій галузі, як і у всіх інших, принцип – це насамперед ідея. Але не тільки ідея. Як саме право не зводиться до ідей, а охоплює і норми, і соціальні відносини, так і його принципи виходять за межі тільки ідей і знаходять нормативний та правозастосовчий зміст» [6, с. 195]. Як слушно зауважує В.І. Анішина, принципи як найбільш загальні категорії у правовій науці і практиці посідають особливе місце та відіграють важливу, системоутворюючу роль як для наукового знання безпосередньо, так і для нормативного регулювання суспільних відносин, що виникають у різних сферах людського життя, для формування правового поля в цілому [1, с. 23]. Отже, принципи суддівського самоврядування слід розглядати як універсальні стандарти нормативного регулювання суспільних відносин у цій сфері, використання яких дозволить забезпечити незалежність суддів і судової влади.

Відповідно до суддівського самоврядування принципи являють собою провідні засади організації та функціонування органів суддівського самоврядування. З огляду на викладене, принципи як основні загальновизнані спрямовуючі ідеї, що визначають цілі та завдання суддівського самоврядування, повинні бути нормативно закріплені, оскільки «лише в законодавстві принципи набувають свого формально визначеного, загальнообов'язкового значення, а також забезпечення державним примусом» [5, с. 33].

Оскільки принципи не визначаються в законі, то формулювати їх слід виходячи з наявних положень загальної теорії права і норм законодавства. Звідси, систему принципів суддівського самоврядування становлять загальні принципи, до яких віднесено принципи верховенства права, законності, гласності, та спеціальні – принципи колегіальності, ієрархічності, невтручання у судову діяльність, виборності, підзвітності органам, що їх обрали, політичної нейтральності, міжнародного співробітництва.

Принцип верховенства права полягає в тому, що діяльність органів суддівського самоврядування здійснюється відповідно до законодавства, в якому Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», судоустрій і статус суддів в Україні визначаються Конституцією України та законом [12].

Принцип законності передбачає, що суддівське самоврядування повинно ґрунтуватися на приписах норм права, закріплених у Конституції України, інших нормативно-правових актах, що регламентують відповідну діяльність. Такі приписи є загальнообов'язковими для всіх суб'єктів суддівського самоврядування. Рішення, що приймають органи суддівського самоврядування, конкретизуються і застосовуються з урахуванням їх функціонального призначення і місцевих особливостей. Однак конкретизація і застосування відбувається в рамках закону і відповідно до нього [16, с. 487]. Окрім того, принцип законності передбачає доцільність закону, що виявляється у тому, що в межах закону повинна застосовуватися лише та міра, яка є найбільш доцільною у кожній конкретній ситуації. У межах принципу законності слід акцентувати також на невідворотності покарання за порушення закону у діяльності органів суддівського самоврядування. Реалізації наведеного принципу сприяє, наприклад, передбачене законодавством застосування дисциплінарної відповідальності суддів.

Одним із загальних принципів суддівського самоврядування є принцип гласності. Якщо говорити про цей принцип щодо судочинства у цілому, то Конституція України визначає його як гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, що свідчить про важливість дотримання відповідного принципу для здійснення правосуддя. Кодекс про адміністративне судочинство, наприклад, тлумачить цей принцип як відкритий розгляд справ в адміністративних судах, під час яких будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні, крім випадків, визначених цим Кодексом. Аналогічні норми містяться в Цивільному, Кримінальному Господарському процесуальних кодексах. Однак, коли йдеться про суддівське самоврядування, то подібне тлумачення принципу гласності є некоректним, з огляду на те, що органи суддівського самоврядування створено для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні, які не стосуються судового розгляду справи. Отже, у цьому сенсі розуміння гласності набуває більш широкого, загальноновживаного значення, а саме: «приступний для широкої громадськості; відкритий, публічний» [17, с. 80]; «політичний термін, що позначає політику максимальної відкритості (відкритості) у діяльності державних установ і свободи інформації» [9]. Забезпечується насамперед поширенням інформації у всіх сферах суспільного і державного життя через спеціальні та інформаційні служби, засоби масової інформації та інші засоби інформування, відкритим (публічним) характером державних органів, органів місцевого самоврядування, окрім випадків, передбачених законами України. Органи законодавчої, виконавчої і судової влади та місцевого самоврядування зобов'язані інформувати про свою діяльність і прийняті рішення [19].

З огляду на викладене, гласність суддівського самоврядування виражається у відкритості розгляду і прийняття рішення органами суддівського самоврядування. Так, відповідно до ст. 128 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на збори суддів можуть запрошуватися працівники апарату суду, судді у відставці, представники громадських об'єднань, журналісти, інші особи. Ст. 130 передбачає можливість запрошувати на з'їзд суддів України інших осіб, крім делегатів. Окрім того, Закон закріплює обов'язок опублікування в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» оголошення про скликання з'їзду суддів України та питання, що виносяться на його розгляд не пізніше як за тридцять днів до початку роботи з'їзду, а у разі скликання позачергового з'їзду на вимогу зборів суддів – за п'ятнадцять днів до початку роботи з'їзду. Відповідно до ст. 133, рішення Ради суддів України на наступний день після їх прийняття оприлюднюються на офіційному веб-порталі судової влади [12]. Згідно з Положенням про Раду суддів України, Рада має право залучати в установленому порядку до участі у своїй роботі суддів, суддів у відставці, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, а також фахівців у відповідній галузі. Рішення Ради суддів Укра-

їни, прийняті в межах визначених цим Законом повноважень, день протягом трьох днів після їх прийняття оприлюднюються на офіційному веб-сайті судової влади. [10]. Також органи суддівського самоврядування мають веб-сайти, на яких розміщено інформацію про перелік цих органів, їх повноваження, перелік нормативних правових актів, що регулюють їх діяльність, рішення цих органів з метою безперешкодного доступу до них усіх зацікавлених осіб.

Спеціальні принципи суддівського самоврядування слід визначати, виходячи з норм законодавства, що регулює досліджувану сферу. Як уже зазначалося, до таких принципів належать принципи колегіальності, ієрархічності, невтручання у судову діяльність, виборності, терміновості, підзвітності органам, що їх обрали, професійності, політичної нейтральності.

Принцип колегіальності випливає з аналізу нормативно-правових актів, що регулюють суддівське самоврядування. Відповідно до Словника української мови, колегіальний тлумачиться як такий, що «здійснюється спільно, групою осіб; в основі якого лежить здійснення чого-небудь спільними силами» [18, с.217]. Так, ст. 126 ст. Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає суддівське самоврядування як «самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями», водночас ст. 128 регламентує, що збори суддів ухвалюють колективні рішення з обговорюваних питань [12]. Окрім того, принцип колегіальності передбачає колективну підготовку та вивчення матеріалів, що виносяться на розгляд органу суддівського самоврядування. Так, згідно з Регламентом Ради суддів України, члени Ради мають право бути ознайомленими та отримувати матеріали, які надходять до Ради, бути вчасно повідомленими про порядок денний, час і місце проведення засідання Ради тощо [13].

Принцип ієрархічності органів суддівського самоврядування ґрунтується на визначенні у Законі дворівневої їх організації: перший рівень становлять збори суддів – зібрання суддів відповідного суду, на якому вони обговорюють питання внутрішньої діяльності цього суду та приймають колективні рішення з обговорюваних питань [12]; вищий рівень – з'їзд суддів України та Ради суддів України як вищих органів суддівського самоврядування.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддівське самоврядування створено для вирішення питань внутрішньої діяльності судів, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя. З огляду на наведене, слід говорити про принцип невтручання у судову діяльність, що є визначальним для органів суддівського самоврядування, оскільки його дотримання гарантує незалежність суддів. Він випливає також з норм міжнародних нормативно-правових актів, присвячених незалежності суддів, які регламентують, що «судді повинні мати необмежену свободу щодо неупередженого розгляду справ відповідно до законодавства та власного розуміння фактів» [14]; «судді повинні приймати свої рішення цілком незалежно і мати змогу діяти без обмежень, без неправомочного впливу, підбурення, тиску, погроз, неправомочного прямого чи непрямого втручання, незалежно з чийого боку та з яких мотивів воно б не здійснювалось» [15]; «не повинно мати місця неправомірне чи несанкціоноване втручання в процес правосуддя, і судові рішення, винесені суддями, не підлягають перегляду. Цей принцип не перешкоджає здійснюваному відповідно до закону судовому перегляду чи пом'якшенню вироків, винесених судовими органами» [8]; «суддя не може бути відповідальним за свої рішення, якщо вони є результатом помилки у праві чи у факті» [2]. Отже, органи судового самоврядування не мають права втручатися у діяльність суддів щодо здійснення ними правосуддя.

Принцип виборності випливає з порядку формування таких органів суддівського самоврядування, як спільні збори суддів місцевих загальних судів, з'їзд суддів України, Рада суддів України. Відповідно до Порядку скликання і проведення спільних зборів суддів місцевих загальних судів, затвердженого рішенням Ради суддів України від 04.06.2015 № 44 (у редакції рішення Ради суддів України від 31 січня 2020 року № 3), голови місцевих загальних судів призначають дату проведення зборів суддів не пізніше ніж за 2 тижні до дати проведення Спільних зборів і проводять збори суддів у місцевих загальних судах з виборів таємним голосуванням делегатів на Спільні збори в Автономній Республіці Крим, кожній області, містах Києві та Севастополі за принципом один делегат від десяти суддів [11]. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» регламентує: «збори суддів кожного суду (крім місцевого загального суду, вищого спеціалізованого суду та Верховного Суду) обирають на з'їзд суддів України по одному делегату від двадцяти суддів, які працюють у цьому суді. У разі якщо в суді працює менше двадцяти суддів, від суду делегується один делегат» (ст. 131); «Раду суддів України обирає з'їзд суддів України» (ст. 133) [12]. Окрім того, виборними є посади голови Ради суддів України, його заступника та секретаря.

З принципом виборності пов'язаний принцип підзвітності органам, що їх обрали. Так, з'їзд суддів України: заслуховує звіти Ради суддів України про виконання завдань органів суд-

суддівського самоврядування щодо забезпечення незалежності судів і суддів, стан організаційного та фінансового забезпечення діяльності судів; інформацію Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про її діяльність; інформацію Голови Державної судової адміністрації України про її діяльність, зокрема щодо організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності органів судової влади (ст. 129); збори суддів заслуховують звіти суддів, які обіймають адміністративні посади в цьому суді, та керівника апарату суду (ст. 128) [12]. Принцип підзвітності є виявом демократизму у діяльності органів суддівського самоврядування, оскільки забезпечує відкритість та прозорість суддівського самоврядування. Окрім того, зазначений принцип передбачає й відповідальність того, хто звітує за свою діяльність. На слушну думку Ю.В. Єфімова, якщо у широкому значенні «відповідальність» означає «звітування» як відповідь на певні питання, то бути підзвітним значить звітувати перед кимось у власних діях або бездіяльності, нести відповідальність за наслідки власних вчинків [4].

Принцип політичної нейтральності вимагає, щоб діяльність органів суддівського самоврядування була поза політикою. Цей принцип означає насамперед заборону для органів суддівського самоврядування ставати на бік будь-якої політичної сили. Така позиція є гарантом незалежності суддів від певного суб'єкта політики та можливості захисту прав і свобод людини не залежно від її політичних поглядів. Однак, на сьогодні цей принцип вповні не реалізовано в Україні, оскільки відчувається значний тиск на судову владу з боку різних політичних сил. Це підтверджується й результатами дослідження Центру Разумкова за грудень 2017 р., відповідно до яких рівень недовіри до суду серед тих, хто контактує з судом, становить 41,4%, при цьому серед звичайних громадян рівень недовіри становить 80,9% [7]. Прикладами такого політичного лобювання є процес створення нового Верховного Суду України та Вищого антикорупційного суду, яке стало більше питанням політичним, а не соціально-правовим.

З огляду на сучасні євроінтеграційні процеси, учасником яких є Україна, актуалізується принцип міжнародного співробітництва, який закріплено в багатьох міжнародних документах щодо незалежності суддів. Так, відповідно до Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 № (2010)12, «державам слід підтримувати міжнародне співробітництво між суддями» [14]. Глобальний план діяльності для суддів в Європі, прийнятий Комітетом Міністрів Ради Європи на 740 зустрічі в Страсбурзі 27.02. 2001, регламентує «надання можливості суддям з різних частин Європи спілкуватися, обмінюватися досвідом, порівнювати правові та практичні аспекти суддівської незалежності та неупередженості, визначати проблеми та їх шляхи їх вирішення, співпрацювати та підтримувати контакт» [3].

Висновки. Отже, основою становлення і розвитку правового інституту суддівського самоврядування є його принципи, які слід розуміти як закріплені у законодавстві провідні засади організації та функціонування органів суддівського самоврядування, що визначають його зміст і спрямовані на забезпечення виконання завдань судового самоврядування, а також незалежності суддів і судової влади у цілому.

На сьогодні система принципів суддівського самоврядування не має свого закріплення на законодавчому рівні, тому пропонуємо розділ VIII «Суддівське самоврядування» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» доповнити статтею «Принципи суддівського самоврядування», в якій закріпити систему принципів, яку становлять загальні принципи – верховенства права, законності, гласності, та спеціальні – принципи колегіальності, ієрархічності, невтручання у судову діяльність, виборності, підзвітності органам, що їх обрали, політичної нейтральності, міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Анишина В.И. Конституционные принципы как основа самостоятельности судебной власти : автореф. диссертации ... д-ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.02. М., 2006. 48 с.
2. Висновки «Відповідальність суддів» : Висновки Першої експертної комісії Міжнародної Асоціації Суддів від 24-25 жовтня 1980 року. URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-spivrobitnistvo/perelik-dokumentiv-radi-evropi-u-sferi-sudochinstva>.
3. Глобальний план діяльності для суддів в Європі, прийнятий Комітетом Міністрів Ради Європи на 740 зустрічі в Страсбурзі 27 лютого 2001 року. URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-spivrobitnistvo/perelik-dokumentiv-radi-evropi-u-sferi-sudochinstva>.
4. Єфімов Ю. В. «Парадокс підзвітності» як чинник розвитку системи публічного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2(54). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2018-2/index.html>.

5. Кагановська Т. Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні : монографія. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. 330 с.
6. Лившиц Р. З. Теория права. Учебник. М., 1994. 224 с.
7. Маліневський О. Розбудова довіри. *Юридична газета online*. 22.06.2018. № 24-25 (626-627). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/rozbudova-doviri.html>.
8. Основні принципи незалежності судових органів : Резолюція ООН від 13.12.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201
9. Політика гласності. *Вікіпедія – вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D0%B%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.
10. Положення про Раду суддів України: Рішення Х позачергового з'їзду суддів України від 16.09.2010 (у редакції, затвердженій рішенням XIV позачергового з'їзду суддів України 14.03.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-10>.
11. Порядок скликання і проведення спільних зборів суддів місцевих загальних судів : Рішення Ради суддів України від 04.06.2015 № 44 (у редакції рішення Ради суддів України від 31 січня 2020 року № 3). URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=101&page=3&per-page=8>.
12. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
13. Регламент Ради суддів України : Рішення Ради суддів України від 05.02.2015. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr002414-15#n7>.
14. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи 17.11. 2010 № (2010)12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38.
15. Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 13.10.94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323.
16. Скаун О.Ф. Теория государства и права : учебник. Харьков : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.
17. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1976. Т. 2. С. 341.
18. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1976. Т. 4. С. 217.
19. Юридична енциклопедія у 6 т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К., 1998. Т. 1, 672 с. URL: <https://cyclop.com.ua/content/view/1019/58/1/2/#2623>.